

volt. A jól kialakított normák továbbfejleszthetők és ez felsőbb gazdasági vonatkozásaiban is jelentős. A tapasztalat az, hogy a könyvtárak területén általánosan alkalmazható normák ma még nincsenek. Különösen vállalati szakkönyvtárakban - természetesen gyűjtőköriük különbözősége miatt is - a legegyszerűbb költségmegállapítások különböző módon történnek /pl.könyvek egységárának előirányzása/. A szakkönyvtárak területén elsősorban azoknak a normáknak kialakítására van szükség, melyek általánosíthatók.

A szakkönyvtárosok a Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatójában hozzászólásaikkal kiegészíthetik és bírálat tárgyává tehetik a szakmai feladataikat segítő cikkeket. Szakmai ismereteik birtokában ezt eddig is megtették. Most olyan kérdéseket vetettünk fel, melyekkel a szakkönyvtárosok ezideig keveset, vagy egyáltalán nem foglalkoztak. Az Országos Műszaki Könyvtár módszertani csoportja gyűjti az adatokat a szakkönyvtárosok munkájának ezekben a vonatkozásaiban is.

Kérjük a szakkönyvtárosokat, hogy foglalkozzanak ezekkel a kérdésekkel is. Hozzászólásaikkal és tapasztalataik átadásával segítsék a jól kialakított gyakorlatok általánosítását, hiszen a könyvtárak és pénzügyi szervek jó együttműködésének megteremtése elősegíti könyvtáraink fejlődését.

Karádi Lajos

- x - x - x -

MŰSZAKI FORDÍTÁSOK KÉSZÍTÉSÉNEK ELVI ÉS GYAKORLATI KÉRDÉSEI.

Örömmel teszünk eleget Hevesi Endre elvtárs, az Egyesült Izzó Műszaki Információs Osztálya vezetőjének, a Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója 3.számában megjelent felhívásának, amelyben azt kéri, hogy az Országos Műszaki Könyvtár ismertesse a párhuzamos fordítások elkerülésére vonatkozó rendeletet, ill. annak előnyeit. Ezt az alkalmat felhasználjuk arra, hogy - a rendelkezésre álló terjedelem által megszabott lehetőségeken belül - a műszaki fordítások egész problematikájával foglalkozunk.

I.

A párhuzamos fordítások kiküszöbölése, az elkészült fordítások központi nyilvántartása és közérdekű felhasználásának biztosítása tárgyában a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 69/1951. /III.14./ M.T. sz. rendelete intézkedik. A rendelet főbb pontjai:

1./ Az államhatalmi és államigazgatási szervek, közintézetek és közintézmények, a közületi tulajdonban lévő vállalatok, a Szakszervezetek Országos Tanácsa, valamint a szakszervezetek és egyéb társadalmi szervezetek kötelesek mindazon szakmai fordításokról, amelyeknek elkészítését elhatározták, az OKK-nak /ezidőszerint az Országos Műszaki Könyvtárnak:/ az általa rendszeresített űrlapon a fordítás munkába adása előtt bejelentést tenni.

2./ Az OMK a bejelentések alapján a tervbevett és elkészült szakmai fordításokról nyilvántartást vezet.

3./ Az OMK a bejelentés hozzáérkezésétől számított 48 órán belül köteles a bejelentőt a nyilvántartás adatai alapján értesíteni vagy arról,

a/ hogy a tervezett fordítást valamely bejelentésre kötelezett már korábban bejelentette, vagy

b/ hogy a bejelentett fordítást nyilvántartásba vette, azaz a fordítás elkészítését engedélyezte. /Visszaigazolás./

4./ A bejelentő a fordítást csak a visszaigazolás birtokában adhatja munkába és fizetheti ki a fordítói díjat. A visszaigazolást a fordítói díj kifizetését igazoló iratok mellett kell megőrizni.

5./ Az elkészült fordítás egy példányát a bejelentő köteles haladékon kívül az OMK-nak megküldeni. Az OMK az elkészült fordítást nyilvántartásba veszi és utána megküldi a fordítás tárgya szerint illetékes szakmai alapkönyvtárnak vagy dokumentációs központnak nyilvántartás és megőrzés céljából.

6./ A szakmai alapkönyvtárak, illetve dokumentációs központok kötelesek gondoskodni arról, hogy az érdekelt szervek az elkészült és a fentiek szerint náluk megőrzött fordításokat a fordításmásolati díj megtérítése ellenében megszerezhesék.

7./ A bejelentési kötelezettség nem vonatkozik szépirodalmi művek, bizalmas jellegű közlemények és konkrét ügyekre vonatkozó hivatalos okiratok fordítására.

A bejelentést -amint a rendelet is kimondja- az erre a célra rendszeresített űrlap felhasználásával kell megtenni. Űrlapot az OMK Fordításnyilvántartási Csoportjánál /V., Petőfi Sándor u.9./ lehet költségmentesen igényelni. A kitöltött űrlapot, valamint az elkészült fordítás kötelespéldányát ugyanide kell beküldeni. Külön űrlap szolgál a könyvek és külön ür-

lap a folyóirataikkal fordításának bejelentésére. Az öt szelvényből álló bejelentési garnitúrát indigó felhasználásával írógéppel kell az utolsó szelvény hátlapján lévő utasításnak megfelelően kitölteni. Nagyon fontos a bejelentési űrlap adatainak pontos és hiánytalan kitöltése, mert ez az alapja az országos nyilvántartásnak, amelynek fő feladata a párhuzamos fordítások készítésének megakadályozásával népgazdasági szinten meg takarításokat elérni. Ezek a megtakarítások jelenleg is igen jelentősek, -a statisztikai adatok szerint a tervbevett és letiltott párhuzamos fordítások megtakarított költségei, átlagos fordítói díjakat számítva évi kb. 2 millió forintra rúgnak- mégsem tükrözik a valóságos helyzetet, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy vannak olyan szervek, amelyek nem tartják be az ismertett minisztertanácsi rendelet előírásait és engedély nélkül végeznek, vagy végeztetnek fordításokat. Azokon az üzemeken, intézményeken kívül -amelyek esetleg tudatosan nem tartják be a bejelentési kötelezettséget- nagyszámu olyan üzem is van, amely szocialista iparunk örvendetes fejlődése során 1951. -tehát az ismertett rendelet megjelenése- után létesült s így feltehetően nem ismeri a vonatkozó rendelkezéseket. További forrása lehet a bejelentési kötelezettség be nem tartásának, hogy azoknál a főleg nagy üzemeknél, ahol státusállásu, tehát fixfizetésű fordítók dolgoznak, nem érvényesülhet a rendelet betartásának az a biztosítéka, hogy az engedélyt a fordítói díj kifizetését igazoló okmányok mellett kell megőrizni. Félreértés elkerülése végett közöljük, hogy fordítói szervezetnél /pl. OMK/ megrendelt fordítások engedélyét nem a megrendelő üzem, intézmény, hanem a fordítói szerv köteles megszerezni és a fordítói díj kifizetését igazoló iratok mellett megőrizni.

Nem kisebb a jelentősége az elkészült fordítások kötelese példánymásolatainak beküldésére vonatkozó rendelkezés betartásának sem. Az OMK Fordításnyilvántartási Csoportjának -a rendelet értelmében- kötelessége az elkészült fordítások közérdeklő felhasználását biztosítani azáltal, hogy a hozzá beérkező kötelese példány-másolatokat megküldi a fordítás tárgya szerint illetékes szakmai alapkönyvtáraknak -műszaki fordítások esetében az OMK könyvtárának- ill. dokumentációs központoknak könyvtári feldolgozás, feltárás és megőrzés céljából. Ezen a téren is nagy lazaság uralkodik. Nyilvánvaló, hogy a Fordításnyilvántartási Csoport csak abban az esetben tud e feladatának megfelelni és tevékenységével a népgazdaság különböző területein elkészült fordítások hozzáférhetőségét elősegíteni, ha a fordíttató szervek a kötelese példányokat valóban be is küldik. Sajnálattal kell azonban megállapítani, hogy e rendelkezés spontán és folyamatos betartását csak a fordíttató szervek kisebb része tartja magára nézve kötelezőnek, míg a többiek esetében a beküldést felesleges adminisztrációs munka árán kell

megsürgetni. Ilyenkor sok esetben azt a választ kapjuk, hogy a sürgetett fordítás elkallódott vagy hogy a szóbanforgó és korábban engedélyezett művet le sem fordították. Mindkét esetben népgazdasági kár jelentkezik, mert egyrészt az elkallódott fordítás közérdekű felhasználása nem biztosítható és adott esetben annak újbóli lefordítása válhat szükségessé, másrészt a fel nem használt engedélyek visszatartása más szervet foszt meg a számára szükséges irodalom lefordításának lehetőségétől. Ezért rendkívül fontos egyrészt az engedélyezett és elkészült fordítások kötelespéldányainak azonnali spontán beküldése, másrészt az igénybe nem vett engedélyek haladéktalan visszajuttatása. A beküldött kötelespéldányokon az azonosítás lehetővé tétele érdekében a következő adatokat feltétlenül fel kell tüntetni:

- a/ a fordítást készítettő üzem, intézmény neve,
- b/ az OMK visszaigazolás /engedély/ száma,
- c/ a lefordított mű szerzője,
- d/ a mű magyar nyelvű és eredeti címe,
- e/ az eredeti mű kiadási helye és éve, /:könyvrészlet esetén a kezdő és befejező oldalszám:/
- f/ a folyóirat pontos megnevezése, évfolyam, év, kötet, füzet száma, megjelenés kelte, valamint a közlemény kezdő és befejező oldalszáma.

Meg kell állapítani, hogy a különböző szerveknél készült és beküldött műszaki kötelespéldányokra vonatkozó igényeket számos esetben az OMK nem tudja kielégíteni, amelynek oka részben éppen a kötelespéldányok hiányos bibliográfiai adataiban keresendő, fő oka azonban az, hogy a Könyvtár fordítási katalógusa a múlt hiányosságai következtében nem teljes értékű munkaeszköz, de a fordítások raktározása sem volt kielégítő. Ennek kiküszöbölése érdekében az OMK megkezdte a régi fordítások rekatalogizálását és biztosítja a folyamatosan beérkező anyag korszerű könyvtári feldolgozását.

Ö s s z e f o g l a l v a : mind a bejelentési kötelezettség betartásának, mind a kötelespéldány haladéktalan beküldésének népgazdasági szempontból komoly jelentősége van, mert egyrészt csak így kerülhetjük el a párhuzamos fordításokra fordított felesleges költségeket, másrészt csakis ezután tudjuk biztosítani a már elkészült fordítások közérdekű felhasználásának lehetőségét. Ezért az OMK előterjesztést tett a felettes szerveknek, hogy az 1951. évi rendelet az időközben szükségessé vált módosítások figyelembe vételével újból jelenjék meg és tartalmazzon szankciókat a rendelet megszegőivel szemben. Ugyanakkor helyes lenne, ha a szakkönyvtárosok területükön addig is gazdái lennének ez ügynek és ügyelnének arra, hogy üzemükben, intézményüknél az ismertett rendelkezéseket pontosan betartsák.

A következőkben vizsgáljuk meg a műszaki fordítások ké-

szítésének célját, szerepét és jelentőségét népgazdaságunkban. A műszaki fordítások készítésének -mint általában a fordításoknak- célja, hogy a nyelvi különbségekben rejlő nehézségek kiküszöbölésével az idegennyelvű szakirodalmat az érdeklődők számára hozzáférhetővé tegye. A műszaki fordítások szakszerű készítése és felhasználásának biztosítása a műszaki irodalom propagandájának és általában a műszaki kultúra emelésének egyik leghatékonyabb eszköze, s mint ilyen kimondottan könyvtári tájékoztató tevékenység. Különösen áll ez a legnagyobb mennyiségben készülő folyóiratcikk fordításokra, amelyek a tudományos kutatás és a korszerű technikai eljárások legújabb eredményeinek feltárása útján komoly segítséget nyújtanak mind a hazai kutatómunkának, mind a termelő üzemeknek. Mind-ebből nyilvánvaló a műszaki fordítások szerepe és jelentősége szocializmust építő népi demokráciánk gazdasági alapjainak erősítése terén. Eddigi eredményeinket elsősorban a Szovjet-unió korszerű technikai segítségének köszönhetjük, erre a jövőben még fokozottabban lesz szükségünk, természetesen nem mondván le az iparilag haladott tőkés országok műszaki irodalmának a mi viszonyaink között felhasználható anyagáról.

A külföldi műszaki irodalomban rejlő -ipari fejlődésünk és a tudományos kutatás szempontjából értékes- anyag felhasználásának, ill. alkalmazásának fejlődésünk jelenlegi szakaszában fokozott jelentősége van. A Központi Vezetőség 1955. márciusi határozata nyomatékosan hangsúlyozza a termelés állandó növekedésének, a termelékenység emelkedésének, az önköltség csökkentésének elengedhetetlen szükségességét egész további fejlődésünk szempontjából.

A szocialista ipar termelését az 1955. évben 5.7 százalékkal kell emelni 1954-hez képest. Ezen belül a széntermelést 4 százalékkal, a kohászat termelését 4 százalékkal, a villamosenergiatermelést 10 százalékkal kell növelni az elmúlt évhez viszonyítva. A munka termelékenységét az iparban az elmúlt évhez képest 3.9 százalékkal kell emelni, a termékek önköltségét általában 3 százalékkal kell csökkenteni, ugyanakkor általában 2.3 százalékos anyagmegtakarítást kell elérni. Mindezen célkitűzések megvalósítása, általában a szocialista iparosítás politikájának következetes érvényesítése feltételezi és igényli a műszaki kultúra további fejlesztését, a technológiai színvonal szükségszerű emelését. Ezek megvalósítása szükségessé teszi a külföldi szakirodalomban fellelhető és megfelelően kiválogatott művek, folyóiratcikkek lefordítását és alkalmazását.

Ugyanakkor, amidőn a fordítási tevékenység fontosságát hangsúlyozzuk, szóvá kell tennünk két jelenséget, amelyek tapasztalataink szerint nem segítik, hanem hátráltatják a fenti célkitűzések megvalósítását. Az első és egyben a legdöntőbb káros jelenség az, hogy a népgazdaság különböző területén ké-

szült műszaki fordítások általában alacsony színvonalúak, nem felelnek meg a szakmai követelményeknek. Ennek két fő oka van, az, hogy a műszaki fordítások tekintélyes részét műszaki végzettséggel nem bíró fordítók készítik és hogy a fordítások általában lektorálatlan állapotban kerülnek forgalomba. A különböző üzemek, intézmények által készített, ill. készítettett műszaki fordítások kötelezpéldányai az OMK-hoz -mint szakmai alapkönyvtárhoz- kerülnek, ahol részben a könyvtár olvasótermjeiben, részben a megrendelők számára készített másolatok révén széleskörű publicitást kapnak. Az OMK-nak természetesen nincs módjában az évi többszázezer oldal kötelezpéldányfordítást lektorálni, s így azok eredeti -igen gyakran hibás, hiányos- állapotukban kerülnek forgalomba. Nyilvánvaló, hogy ezek a fordítások nem segítik elő a műszaki kultúra fejlesztését, nem elégitik ki a hozzájuk fűzött reményeket, nem segítik, hanem gyakran gátolják az üzemek munkáját.

Sajnos elég gyakran -különösen könyvfordítások esetében- fordul elő, hogy a kötelezpéldányok használhatatlannak bizonyulnak azon szervek részére, amelyeknek a szóbanforgó eredeti mű fordítására ugyancsak szükségük van. Ilyen esetekben gondos elbírálás után kénytelenek vagyunk az újbóli fordításra az engedélyt megadni, ami párhuzamos fordításra vezet. E kirívó eseteken túlmenően százával tudnánk felsorolni azokat a kötelezpéldányfordításokat, amelyek félrevezetők, hiányosak, szakmai szempontból súlyosan kifogásolhatók. Ennek az áldatlan helyzetnek kiküszöbölése érdekében javaslatot tetünk felettes hatóságunknak a műszaki szakfordítók országos kataszterének felállítására. E kataszterben nyilvántartásba kerülnének a megfelelő szakmai és nyelvi felkészültséggel bíró műszaki fordítók és bizonyos meghatározott idő után fordítási megbízást csak az országos nyilvántartásban szereplő fordítók kaphatnának. Ugy véljük, hogy a javasolt módszer elfogadása végre rendet fog teremteni a fordítások minősége terén évek óta tapasztalt kedvezőtlen, sok esetben káros helyzetben.

A másik helytelen jelenség a lefordítandó anyag kellő kritika nélküli kiválasztása. Ez különösen könyvfordításokra jellemző. Találkoztunk olyan tankönyvfordításokkal, ahol az eredeti mű -didaktikai szempontból helyesen- az anyagot minden részletében, történelmi visszapillantással tárgyalja; ezekre a fejezetekre egyrészt a fordíttató szervnek nincs szüksége, másrészt kitűnő magyar szakkönyvek tartalmazzák, mégis általában az egész könyvet fordíttatják le. Számos olyan fordítás készül, amelynek eredetije hazánkban nem található nyersanyagok feldolgozásával, vagy népgazdaságunk számára érdektelen gyártási eljárásokkal foglalkozik.

A fokozott takarékoság népgazdaságunk minden területén, így a fordítások készítésének vonalán is feltétlenül kötelező. Ezért múlt év őszén bevezettük azt a gyakorlatot, hogy a

Fordításnyilvántartási Csoporthoz beérkező teljes terjedelmű könyvfordításra vonatkozó bejelentéseket az illetékes minisztériummal karöltve felülvizsgáljuk abból a szempontból, hogy a szóbanforgó könyv teljes vagy részleges fordításának szükségessége indokolt-e. Kiderült a gyakorlatban, hogy az illetékes szakminisztériumok számos esetben nem járultak hozzá a bejelentett könyvek lefordításához, s így e módszerrel népgazdasági szinten már eddig is több százezer forint megtakarítást értünk el. De elértük azt is, hogy az érintett üzemek, intézmények ma már maguk is szigorúbban bírálják el a lefordítandó anyagot és bejelentéseik a felesleges részek kihagyásával csak a feltétlenül szükséges fejezetekre vonatkoznak. Kíváncsú lenne, ha ez a gyakorlat széles körben elterjedne és általánossá válna, amiáltal évente több millió forint felesleges fordítási költséget lehetne megtakarítani.

Az OMK fordítási tevékenységével és a műszaki fordítások készítésének technikai és módszertani kérdéseivel legközelebb fogunk foglalkozni.

Fenyő László

- x - x - x -

MILYEN SEGÍTSÉGET KAPHAT
A SZAKKÖNYVTÁROS
A NAGYKÖNYVTÁRAKTÓL?

A vállalati és intézeti szakkönyvtáros mindennapi munkája közben állandóan találkozik olyan feladatokkal, amelyekhez segítségre lenne szüksége, ezért tudnia kell, hogy hol és milyen külső segítséget vehet igénybe. Tudnia kell hol milyen szolgáltatásokat kaphat, hol juthat hozzá pl. azokhoz a művekhez, amelyeket olvasói hiába keresnek könyvtárában, hol rendelhet fordítást, mikrofilmet, hol nézheti át a külföldi bibliográfiákat, milyen központi nyilvántartások és szolgáltatások igénybevételével javíthatja és gyorsíthatja munkáját, stb. A könyvtárak ilyen kölcsönös együttműködése tulajdonképpen a könyvtári hálózat alapja.

Vizsgáljuk meg, hogy saját vállalatán és intézetén kívül hova fordulhat a szakkönyvtáros és ott milyen segítséget kaphat?

A kölcsönös együttműködés elve alapján legkézenfekvőbb a szakkönyvtárak egymásközi kapcsolatainak kiépítése és felhasználása a